

se sporu; nahlédnouti do ní může soudce se stranami a po případě též zhotoviti výtah. V ostatní obsah knih může nahlédnouti jen soudce potud, pokud toho potřebí jest ku posouzení toho, zda-li knihy pořádně se vedou dle čl. 34 obch. z. (čl. 38 obch. z.) Knihy předložiti se mají u soudu, v jehož obvodu se nalézají; nalézají-li se knihy v místě, jež neleží v obvodu soudu procesního, dožádá tento soud dotyčný, aby si dal knihy předložiti, a jemu zaslal ověřený výtah s protokolem jednacím. (Čl. 39. obch. z.)

Sdělení se s knihami obchodními za účelem seznání celého jich obsahu může naříditi soud (i bez žádosti stran) ve 4 případech čl. 40 obch. z. uvedených, a sice: ve věcech dědických, při společenství statku, v záležitostech dělení společnosti a při konkursu, pokud se týká knih úpadcových.

V. Poplatky.

Knihy obchodní i živnostnické, a sice: kniha hlavní, kontokorrentní a saldokontovní kupců, továrníků a živnostníků podléhají poplatku 25 kr. z archu; knihy ostatní, jež vedou se v obchodech aneb v jiných živnostech, v průmyslových podnikách (denník, kniha příruční, kniha pokladní, primanota, kniha fakturní, kniha skladní, kniha inventární a kniha bilanční) pak knihy vedené o zprostředkování obchodním, zvláště knihy obchodních dohodců (vyjma knihy přepisné) podrobeny jsou poplatku 5 kr. z archu. (p. s. 59 a. a b. popl. z.) Lhostejno jest, jsou-li knihy vázány, sešity nebo sestávají-li jen z pouhých listů. Knihy, jež vedou se jen o manipulaci neb o vnitřním provozování obchodu, jako zápisníky, které obchodníci a živnostníci s sebou nosí, nepodléhají žádné dávce. Knihy zápisné, jež dává zaměstnavatel dělníkovi o vydaných látkách aneb o vykonané práci, jsou kolku prosty i když zaměstnavatel výplatu do nich zanáší. (§ 11 popl. nov. ze dne 29. února 1864 č. 20 ř. z.) Jen knihy v § 11 jmen. nov. výslovně jmenované podléhají kolku 5 kr.; všechny ostatní knihy obchodní a živnostnické, které nejsou jmenovány ani v tomto paragrafu ani v p. s. 59 a popl. z, jsou kolku prosty. Při stanovení poplatnosti knihy živnostnické přihlížeti třeba nejen ku jménu, kterým živnostník knihu označil, nýbrž spíše ku jejímu obsahu a souvislosti s ostatními knihami, jež vede živnostník; je-li pochybno, do které kategorie sluší knihu zařaditi, jest si vyžádati úsudek nestranného znalce nebo soudu obchodního. (Nař. min. fin. ze dne 20. října 1864 č. 42.340.) Indexy jsou části zápisků živnostnických (nař. min. fin. ze dne 20. února 1863 č. 5680). Ministerstvo financí jest zmocněno dovoliti, aby poplatek v kolcích zapravoval se paušálně. (Pozn. 2. k p. s. 59 popl. z.)

Knihy pozemkové.

I. Pojem. Pozemkové knihy v nejširším smyslu slova jsou všechny veřejné knihy sloužící účelům obchodu nemovitostmi a právy ku věcem nemovitým, na které se všeobecný knihovní zákon ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z. vztahuje. Tato definice plyne z čl. I. úv. zák. ke knih. z., dle něhož se tento zákon vztahuje na všechny veřejné knihy (desky zemské a lenní, knihy pozemkové, městské a horní). Z tohoto zákonného ustanovení však vysvítá, že pojmu knih pozemkových přísluší také význam užší, ve kterém se knihy pozemkové staví speciálně proti deskám zemským; dle toho jest rozuměti pozemkovými knihami ty knihy veřejné, jež slouží k zápisu nemovitostí a práv k nim se vztahujících, které nejsou zapsány v deskách zemských. Tento pojem má význam toliko historický.

II. Dějinný vývoj. InSTITUTE pozemkových knih souvisí co nejtěsněji s velkým oním významem, jaký mělo vlastnictví pozemkové v právu německém. Jelikož tu s držením pozemku politická práva povýtečně byla spojena, byla již ode dávna věnována v německém právu obchodu nemovitostmi zvláštní pozornost a vyvinulo se tak — rozdílně od římského práva, jež rozdílu takového neznalo — zvláštní immobilární právo věcné, jež zvláště pro převod nemovitostí žádalo zvláštních formalit. V nejstarší době dál se takový převod prohlášením převodcovým před obecním shromážděním a to původně na pozemku samém, později spokojováno se s odevzdáním symbolu nemovitost zastupujícího (hrudy, stébla a pod.). Akt tento sluší »sala«, později též »investitura«. V pozdější době byly o převodu zřizovány listiny (»Handfeste«) a za účelem převodu zároveň se symboly odevzdávány. Jelikož však převod před veškerou obcí stával se čím dále tím obtížnějším, dospělo se konečně k tomu, že byly převody konány před soudcem obec reprezentujícím. Přirozený další krok pak byl, že vedly se u soudu o takových převodech záznamy, v nichž dlužno spatřovati původ knih pozemkových.

Týmže způsobem vyvíjel se ústav pozemkových knih i v Rakousku. V popředí kráčely tu Čechy a Morava, jejichž pozemkové knihy sloužily za vzor většině ostatních zemí rakouských. Od které doby již byly knihy pozemkové v těchto zemích vedeny, nelze vůbec s určitostí říci; v *Maiestas Carolina* Karla IV., pocházející z roku 1348 mluví se o pozemkových knihách jako o dávném zařízení. Původně omezovaly se pozemkové knihy ovšem toliko na statky zeměpánu bezprostředně podrobené, nemovitosti stavovské, jež tvořily předmět desk zemských. Později byly zřízeny t. zv. pozemkové knihy o nemovitostech poddanských (rustikálních) a konečně i knihy městské, jež se vztahovaly na domy a pozemky městské.

Z dřívějších zákonodárných prací ve příčině pozemkových knih jest nejdůležitějším patent o deskách zemských pro Čechy a Moravu ze dne 24. dubna 1794, kterého se v praxi užívalo i v ostatních zemích. Tento patent tvořil základ instituce knih pozemkových v Rakousku až do vydání nynějšího knih. z. ze dne 25. července 1871 č. 95 ř. z., jež zase se zakládá na t. zv. provisorním uherském knihovním řádu (nař. min. sprav. ze dne 15. prosince 1855 č. 222, platné pro Uhry, Chorvatsko, Slavonii, vévodství srbské a temešský banát).

III. Prameny platného práva knihovního. Základ dnešního knihovního práva tvoří vedle všeob. knih. z. ze dne 25. července 1871 ještě následující zákony a nařízení: Cís. nař. ze dne 16. března 1851 č. 67 ř. z., zák. ze dne 6. února 1869 č. 18 ř. z. ohledně řízení při knihovním rozdělení nemovitostí; zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z. o řízení při zakládání, doplnění, obnovení nebo změně knih pozemkových nebo horních; zák. ze dne 19. května 1874 č. 70 ř. z. o knihách železničních; nař. min. sprav. ze dne 15. června 1885 č. 36 z. z. haličského ohledně vedení knih naftových; ob. horní z. ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z., jakož i min. nař. ze dne 24. února 1850 č. 73 ř. z. ohledně evidence knih horních a konečně jednotlivé zemské zákony o zakládání nových knih pozemkových. Dle toho platí knih. z. ve všech zemích vyjímaje Tyroly, Vorarlbersko a Dalmacii. V Tyrolsku a Vorarlbersku vyskytují se toliko knihy listin zv. »Verfachbücher«, v Dalmacii

pak knihy hypoteční a notifiční, které však nelze pokládati za pozemkové knihy ve smyslu ob. z. knih.

IV. Druhy knih pozemkových. V Rakousku máme nyní následující pozemkové knihy v širším smyslu:

1. zemské desky pro nemovitosti druhdy stavovské (viz čl. Desky zemské.);

2. knihy pozemkové v užším slova smyslu pro všechny nestavovské nemovitosti;

3. knihy horní pro oprávnění k dílům horním (viz čl. Knihy horní);

4. knihy naftové pro oprávnění naftová;

5. knihy železniční pro železné dráhy (viz čl. Dráhy C.).

V. Základní zásady. Všem těmto knihám, kteréž vedou výhradně soudové, jsou společny následující zásady:

1. Knihy skládají se z jednotlivých vložek (vkladeb), z nichž každá vztahuje se na jedno knihovní těleso, a z níž patrně býti má: objem, příslušenství a obtížení knihovního tělesa, takže každá knihovní vložka dělí se ve tři části, totiž v list podstaty statkové (podstaty železniční), list vlastnický a list závad.

2. Pozemkové knihy jsou veřejné, t. j. každý v ně může nahlédnouti a opisy a výtahy z nich si činiti (zásada formelní publicity).

3. Nabytí, převod, omezení a zrušení knihovních práv uskutečňuje se toliko zápisem v knihy pozemkové (§ 4 knih. z., obligatorní zápis); ovšem není tento princip všude důsledně proveden, zvláště ne co se týká zákonného práva zástavního.

4. Princip materiální publicity, dle něhož kniha pozemková požívá veřejné víry (publica fides), takže poskytuje ohledně práv ku knihovnímu tělesu plný důkaz a dále, že všechna práva v pozemkové knize vyznačená jest pokládati také za skutečně existující. Avšak ani tento princip není v plné příkrostiti své proveden, nýbrž ustanoveními o žalobách za výmaz a o poznámkách spornosti podstatně prolomen.

5. Princip speciality, dle něhož věcná práva ve formě co nejurčitéjší mají býti zapsána, jmenovitě při právu zástavním jmenováním určité sumy peněžité.

VI. Zakládání nových knih pozemkových.

Knihy pozemkové, které mají v obchodě nemovitostmi úplné důvěry požívati, vykazovaly již takové podstatné nedostatky, že účel, který sledují (veřejnost, veřejná důvěra) tím velice trpěl. Obyvatelstvo nemohlo si v mnoha případech ani o jednotlivých částech knihovních těles, v knihy pozemkové vtělených, tím méně pak o závadách, jakož i o jiných podstatných okolnostech (odhadní ceně, výměře a j.) spolehlivé zprávy zjednat. Ukázalo se tudíž naléhavou potřebou, aby se těmto nedostatkům odpomohlo a nový pořádek ve zřízení knih pozemkových byl zaveden, aby založeny byly takové knihy pozemkové, jež by všechny okolnosti a data, které se vztahují k jednotlivým právním poměrům vkladů, v knize pozemkové zanesených, jasně a zřetelně vyznačovaly. Aby však při tom práv účastníků a třetích osob dostatečně šetřeno bylo, jest pro zakládání nových knih pozemkových zákonem ze dne 25. května 1871 ř. z. č. 37 předepsáno následující řízení:

1. Otevření nové knihy. Příslušný vrchní zemský soud ustanoví den, od kterého návrh, dle předpisů všeobecného knih. řádu a v mezích příslušných zemských zákonů vyhotovený za knihu pozemkovou se považovati má a zároveň zahájí řízení opravné (§ 3). Staré knihy pozemkové se dnem otevření nové knihy pozemkové uzavrou a uloží, jakmile nová kniha pozemková na místo jejich nastoupí (§ 4). Den, od kterého jest návrh knihy pozemkové za novou knihu pokládati, jakož i zahájení řízení oznámí se ediktem (t. zv. edikt první) (§ 5). V ediktu má býti udáno území, pro které návrh knihy pozemkové byl sdělán, a místo, kde každému lze v novou knihu pozemkovou nahlédnouti, s tím poučením, že tímto dnem počínajíc nová vlastnická, zástavní a jiná knihovní práva na nemovitosti v této nové knize pozemkové vložena jen zápisem v tuto novou knihu nabytí, omeziti, na jiné převéstí nebo zrušiti lze (§ 5). Tento edikt má dále obsahovati vyzvání k ohlášení nároků a stanoviti lhůtu (ne kratší 1 roku a ne delší 1 roku a 6 měsíců), během které nároky jest ohlásiti. Rovněž budiž v ediktu podotknuto, že nároky, které by v ustanovené lhůtě ohlášeny nebyly, pozbudou platnosti proti těm osobám, které důvěřující v knihy veřejné zápisy v nové knize sobě vydobyli (§ 6).

Účastníky, kteří k ohlášení nároků mají býti vybídnuti, jsou;

a) všechny ty osoby, které žádají na základě práva přede dnem otevření nové knihy pozemkové nabytého za změnu zápisů, týkajících se poměrů vlastnických a držebnostních;

b) všechny osoby, které již přede dnem otevření nové knihy pozemkové na nemovitosti v této knize vložené aneb na její části nabyly práv zástavních, služebností, neb jiných ku knihovnímu zápisu způsobilých práv, pokud tato jakožto staré závady zapsána býti mají, při zakládání nové knihy pozemkové však ještě vložena nebyla (§ 7).

2. Řízení o nároku ohlášeném. Ohlásí-li účastník během ustanovené lhůty nárok nějaký, poznamená se tento k vůli přehledu ve knize pozemkové (§ 8). Není-li prokázáno, že o nároku tom spor již zahájen byl, počne se s účastníkem vyjednávati. Nedohodnou-li se účastníci, odkázán budiž na pořad práva ten, jenž o změnu zápisu usiluje, a budiž jemu zároveň ku provedení nároku stanovena lhůta, která z důležitých příčin může se prodloužiti (§ 9). Zmešká-li účastník na pořad práva odkázaný lhůtu, neb zamítne-li soud žalobu, budiž poznámka ohlášky z knihy vymazána. Sjednotí-li se interestenti o změně v knize pozemkové, má se tato ihned předsevzítí (§ 9 odst. 2). Zákon právem žádá, aby každý interestent, který nárok ohlásil, nárok tento též listinami doložil aneb oznámil, kde listiny tyto uschovány jsou (§ 12) tak, aby soud nebyl zahrnován přihláškami, které žádného právního podkladu nemají.

3. Řízení o odporu. Jakmile lhůta k ohláškám prvním ediktem stanovená vypršela, vyzve vrchní soud t. zv. druhým ediktem všechny ty, kteří existencí neb knihovním pořadím učiněných zápisů se cítí ve svých právech poškozenými, aby podali během určité lhůty proti tomu svůj odpor, jinak, že zápisy ony platnosti knihovních zápisů nabudou. Lhůta nesmí býti kratší 6 měsíců a delší jednoho roku (§ 14). Každý odpor proti zápisu závady nebo proti jejímu pořadí podaný budiž ihned při dotyčné závadě poznamenán. Není-li o předmětu odporu spor již zahájen, zavede se ihned řízení jak s tím, kdo odpor podal, tak i s těmi, jichž dle obsahu knihy pozemkové odpor se týká. Nedocílí-li se shody,

určí soud, která strana pořad práva během určité lhůty nastoupiti má. Sjednotí-li se účastníci ve příčině změny v knize pozemkové, která jest předmětem odporu, jest tuto změnu ihned předsevzítí (§ 15). Když strana zamešká lhůtu k nastoupení pořadu práva určenou, aneb ztratí při, tu se má zápis, proti němuž protivníkem odpor podán byl, ve smyslu právo-platného odporu neb nálezu vymazati neb opravití; jde-li o odpor strany samé, jest poznámku odporu vymazati (§ 16). Zápis, který předsevzat byl na základě sjednocení se účastníků, má platnost knihovního zápisu. Stejnou platnost mají zápisy, které na starém listu závad, při otevření nové knihy tu již byly, neb které po učiněné ohlášce předsevzaty byly, když žádný nárok jim odporující během ediktální lhůty ohlášen nebyl, neb když odpor podán nebyl, aneb když lhůta ku nastoupení pořadu práva zmeškána neb podaná žaloba právoplatně zamítnuta byla (§§ 11 a 17). Odpor proti vkladu práva vlastnického zákonem jest vyloučen a nemůže býti předmětem řízení, protože dle § 14. cit. z. jedná zákon pouze o ohlášení závad nových a o vkladu závad starých, takže odpor, který jednotlivým interestům jest vyhrazen, může se jen na závady, nikoli však na právo vlastnické vztahovati. (Rozh. ze dne 22. dubna 1879, sb. »Gl. U.« č. 59.)

4. **Zákonodárství zemské.** Zakládání nových knih pozemkových a s tím spojené řízení má místo, když zemským zákonem bylo nařízeno (§ 1 a jmen. z.). Tak byly nové knihy pozemkové založeny v Čechách na základě zákona ze dne 5. prosince 1874 č. 92 z. z., k tomu mimo nař. ze dne 8. února 1875 č. 13 z. z.; v Bukovině na základě zákona ze dne 8. března 1873, k tomu min. nař. ze dne 8. května 1873 č. 23 a 26 z. z.; v Haliči s Vladimírskem a Krakovem na základě zákona ze dne 10. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 29 a 43 z. z.; v Gorici a Gradisce na základě zákona ze dne 5. listopadu 1874, k tomu min. nař. ze dne 26. února 1876 č. 2 a 9 z. z.; v Krajině na základě zákona ze dne 25. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 12 a 13 z. z.; ve Štýrsku na základě zákona ze dne 25. března 1874, k tomu min. nař. ze dne 18. května 1874 č. 28 a 33 z. z.; dále následkem prorogace říšského zákonodárství zemskými sněmy: na základě říšských zákonů v Dolních a Horních Rakousích, Solnohradsku, Korutanech, Moravě a Slezsku (2. června 1874 č. 88, 89, 90, 91, 97, a 98 ř. z., k tomu min. nař. ze dne 10. července 1874 č. 103 ř. z.) a v Istrii (11. března 1875, k tomu min. nař. ze dne 16. března 1875, č. 29 a 30 ř. z.).

5. **Poplatky.** Poněvadž zakládání nových knih pozemkových děje se jedině v zájmu veřejném, jsou veškerá úřední jednání při zakládání knih konaná prosta poplatků: všechny protokoly, listiny, vyřízení, podání a přílohy, které se na zakládání knih pozemkových vztahují, jsou kolku prosty (§ 28 cit. z.).

VII. **Doplnění knihy pozemkové** má místo, jestliže má býti zanesena do pozemkové knihy (nebo do desk zemských, rozh. ze dne 3. ledna 1872 č. 15.320, sb. »Gl. U.« č. 4.423) nemovitost, jež posud v knize pozemkové (zemských deskách) zapsána nebyla (§ 20 zák. ze dne 25. července 1871 č. 96 ř. z.). V takovém případě má dle tohoto předpisu místo řízení, jehož jest šetřiti dle §§ 1—19 cit. zák. při zakládání nových knih pozemkových s tou změnou, že ediktální lhůty ustanovené v §§ 6 a 14 jmen. z. (k ohlášení nároků) zkráceny býti mohou až na

3 měsíce. Za účelem doplnění pozemkové knihy má se především u reálného soudu vymoci, aby pozemek do knihy pozemkové byl zapsán (rozh. ze dne 26. června 1872 č. 6.493 sb. »Gl. U.« č. 4644), načež reální soud předloží spisy vrchnímu zemskému soudu ku zavedení opravného řízení (rozh. ze dne 4. dubna 1872 č. 3.326, sb. »Gl. U.« č. 4.556). Aby nemovitost do pozemkové knihy zapsána byla, stačí dle rozh. ze dne 22. září 1873 č. 10.282, sb. »Gl. U.« č. 5.863 stvrzení obecního úřadu, že žadatel nemovitost skutečně drží. Byla-li nemovitost do knihy pozemkové nově zanesená statkem veřejným a jde-li z notorických nebo hodnověrným způsobem osvědčených okolností na jevo, že třetím osobám nepřisluší k této nemovitosti žádné věcné právo, může se vrchní zemský soud usnésti, že řízení opravné má odpadnouti. Vrchní zemský soud ustanoví pak zároveň den, kterým doplnění nabude účinků knihovního zápisu (§ 20 jmen. z.).

Knihy železniční viz čl. Dráhy odst. C.

Knížky pracovní viz čl. Dělníci odst. VIII.

Kodícil.

I. Pojem.

Kodícily byly původně dřevěné, voskem potažené psací desky, kterých se užívalo jako listů, zápisníkův a p. Na takových deskách byla u starých Římanů dědici (fiduciáři) sdělována fideikomisní prohlášení, která jako taková žádné zvláštní formy nevyžadovala. Kodícily byla tedy jakékoli formy postrádající poslední pořizení, která vedle testamentu nebo bez tohoto se vyskytovala (testamentární a intestátní kodícily); prvnější považovaly se za části testamentu. Rozeznávaly se též codicilli testamento confirmati a non confirmati, dle toho byly-li v testamentu potvrzeny čili nic. Zůstavitel mohl také více vedle sebe platících kodícilů zříditi; později zřízený kodícil nezrušoval dřívější ipso jure, nýbrž pouze na základě výslovného vyjádření zůstavitelova. Týž mohl ku svému testamentu připojiti kodícilární doložku t. j. vyjádření, že jeho poslední vůle má míti aspoň platnost kodícilu, kdyby jako testament platiti nemohla. Tato ustanovení římského práva byla jen z části přijata občanským zákoníkem; tento definuje totiž kodícily jako poslední pořizení, která neobsahují ustanovení dědice, nýbrž toliko jiná opatření (§ 553 o. o. z.). Právě jako v římském právu může i dle o. o. z. více kodícilů vedle sebe býti zřízeno, aniž by se pozdějším kodícilem zrušoval dřívější, leč by snad dřívější kodícil pozdějšímu odporoval (§ 714 o. o. z.). Naproti tomu nezná o. o. z. doložky kodícilární. Konečně není dle rakouského práva kodícil jedním bezforemným, jako ve právu římském, nýbrž předpisy, které platí pro formu testamentu, platí též pro kodícil.

II. Právní účinek kodícilů na zřízený testament.

1. Kodícil může býti zřízen vedle testamentu neb bez tohoto, dále zároveň s testamentem před nebo po tomto.

2. Otázka, zda dřívější kodícil zrušuje se pozdějším testamentem, jest sporná. Zeiller (Comment. sv. 2, str. 690), Nippel (Vysv. sv. 4, str. 424) a Füger (Děd. pr. sv. 2, str. 297) vyslovují se záporně; Winiwarter (Obč. pr., sv. 3, str. 257), Stubenrauch (Com. k obč. z. I. sv., II. od., str. 918) a Unger (Děd. pr. str. 271, pozn. 7) odpovídají kladně, neboť dle § 713 o. o. z. zrušuje pozdější testament nejen dřívější ustanovení dědice, nýbrž též všechna jiná nařízení, a při tom jest prý přece lhostejno, zda-li